

**KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARDA IJOBIY
MUNOSABAT USULLARINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY
PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI**

Mamaziyayeva Charosxon Mirzamirovna

FarDu psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur ishda kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda ijobiy munosabat usullarini shakllantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari yoritilgan. Tadqiqotda bolalarning ijtimoiylashuvi, muloqot jarayonlari va emotsional rivojlanish omillari tahlil qilinadi. Shuningdek, o'quvchilarda ijobiy munosabatlarni rivojlantirishda o'qituvchi va ota-onaning roli, ijtimoiy muhit ta'siri hamda samarali pedagogik usullar ko'rib chiqilgan. Ishda ijobiy munosabatlarni shakllantirishning nazariy asoslari Lev Vygotsky, Jean Piaget va Albert Bandura qarashlari asosida ochib berilgan.

Kalit so'zlar: kichik maktab yoshi, ijobiy munosabat, ijtimoiylashuv, muloqot, empatiya, pedagogik yondashuv, ijtimoiy muhit, psixologik rivojlanish, tarbiya, hamkorlik, motivatsiya.

Аннотация: В данной работе рассматриваются социально-психологические особенности формирования позитивных отношений у учащихся младшего школьного возраста. Анализируются процессы социализации детей, особенности их общения и эмоционального развития. Особое внимание уделяется роли учителя и родителей, влиянию социальной среды, а также эффективным педагогическим методам формирования позитивного поведения. Теоретическую основу исследования составляют взгляды Lev Vygotsky, Jean Piaget и Albert Bandura.

Ключевые слова: младший школьный возраст, позитивные отношения, социализация, общение, эмпатия, педагогический подход, социальная среда, психологическое развитие, воспитание, сотрудничество, мотивация.

Abstract: This work examines the socio-psychological features of forming positive relationships among primary school students. It analyzes children's socialization processes, communication characteristics, and emotional development. Special

attention is given to the role of teachers and parents, the influence of the social environment, and effective pedagogical methods for fostering positive behavior. The theoretical foundation of the study is based on the ideas of Lev Vygotsky, Jean Piaget, and Albert Bandura.

Keywords: primary school age, positive relationships, socialization, communication, empathy, pedagogical approach, social environment, psychological development, upbringing, cooperation, motivation.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning shaxs sifatida shakllanishi va ularning ijtimoiy munosabatlarini rivojlantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Chunki aynan boshlang'ich ta'lim davrida bola nafaqat bilim oladi, balki jamiyatda o'z o'rnini topish, tengdoshlari bilan muloqot qilish, ijobiy munosabatlar o'rnatish kabi muhim ijtimoiy ko'nikmalarni ham egallaydi. Kichik maktab yoshi bolalarning psixologik rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Bu davrda ularda diqqat, xotira, tafakkur va nutq jadal rivojlanadi. Shuningdek, bolalar jamoa bilan ishlashga, o'qituvchi va tengdoshlari bilan muloqot qilishga faol kirishadilar. Shu sababli ijobiy munosabat usullarini shakllantirish ta'lim-tarbiya jarayonining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda ijobiy munosabat usullarini shakllantirish bu bola shaxsining ijtimoiylashuvi, emotsional barqarorligi va jamoada o'z o'rnini topishi bilan bevosita bog'liq murakkab jarayondir. Bu davr odatda 6–10 yosh oralig'ini qamrab oladi va aynan shu bosqichda bolalarda boshqalar bilan muloqot qilish, hamkorlik qilish va ijtimoiy normalarni qabul qilish faol rivojlanadi. Psixologik jihatdan bu jarayonni tushuntirishda Lev Vygotsky ning ijtimoiy rivojlanish nazariyasi muhim o'rin tutadi. Unga ko'ra, bola bilim va xulq-atvorni kattalar va tengdoshlari bilan o'zaro muloqot orqali egallaydi. Demak, ijobiy munosabatlar ham tashqi muhit oila, maktab va jamoadagi munosabatlar orqali shakllanadi. O'qituvchi va ota-onaning namuna bo'lishi bu yerda hal qiluvchi

ahamiyatga ega. Shuningdek, Albert Bandura ning ijtimoiy o'rganish nazariyasiga ko'ra, bolalar ko'proq kuzatish va taqlid qilish orqali o'rganadi. Agar bola atrofida hurmat, mehr va hamkorlikni ko'rsa, u ham shunday munosabatni o'zlashtiradi. Aksincha, agressiya yoki befarqlik muhitida ijobiy munosabat shakllanishi qiyinlashadi. Kichik maktab yoshida bolalarning tafakkuri hali to'liq shakllanmagan bo'lib, Jean Piaget ta'kidlaganidek, ular konkret-operatsion bosqichda bo'ladi. Bu bosqichda bola aniq vaziyatlar orqali yaxshilik-yomonlikni tushuna boshlaydi. Shu sababli ijobiy munosabatlarni shakllantirishda abstrakt tushuntirishlardan ko'ra real hayotiy misollar, rolli o'yinlar va amaliy mashg'ulotlar samaraliroq hisoblanadi.

Ijtimoiy-psixologik xususiyatlardan yana biri bu empatiya, ya'ni boshqalarni tushunish qobiliyatining rivojlanishidir. Zamonaviy tadqiqotlarda bu jarayon mirror neurons faoliyati bilan bog'lanadi. Bola boshqalarning hissiyotlarini kuzatib, ularni "his qilishni" o'rganadi. Shu asosda mehribonlik, hamdardlik va yordam berish kabi ijobiy munosabatlar shakllanadi. Bu yoshdagi bolalarda ijobiy munosabatlarni rivojlantirishning asosiy usullari quyidagilardan iborat: birinchidan, ijobiy ijtimoiy muhit yaratish ya'ni sinfda do'stona, qo'llab-quvvatlovchi atmosfera bo'lishi kerak; ikkinchidan, rag'batlantirish bola yaxshi xulq ko'rsatganda uni maqtash va qo'llab-quvvatlash muhim; uchinchidan, hamkorlik faoliyatlari guruh ishlari, jamoaviy o'yinlar orqali bolalar bir-birini tushunishni o'rganadi; to'rtinchidan, konfliktlarni to'g'ri hal qilishni o'rgatish ya'ni urishmasdan muammo yechish ko'nikmalarini shakllantirish. Shuningdek, o'qituvchi shaxsining roli juda katta. O'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki ijtimoiy model hamdir. Uning bolalarga bo'lgan munosabati, adolatliligi va sabr-toqati o'quvchilarning o'zaro munosabatlariga bevosita ta'sir qiladi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalariga ko'ra, kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda ijobiy munosabat usullarini shakllantirish jarayoni bir nechta ijtimoiy-psixologik omillarga bog'liq ekanligi aniqlandi. Avvalo, oila va maktab muhiti bolaning shaxsiy rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Mehribonlik, qo'llab-quvvatlash va adolatliligi munosabat mavjud bo'lgan muhitda bolalarda ijobiy muloqot ko'nikmalari tezroq

shakllanadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'qituvchining shaxsiy namunasi va pedagogik yondashuvi o'quvchilarning munosabatlariga bevosita ta'sir qiladi. O'qituvchi tomonidan qo'llaniladigan rag'batlantirish, hamkorlikka asoslangan topshiriqlar va guruhli ishlar bolalarda do'stlik, hamkorlik va o'zaro hurmatni rivojlantiradi. Shuningdek, Lev Vygotsky nazariyasiga muvofiq, ijtimoiy muloqot bolalarning psixik rivojlanishida asosiy omil ekanligi tasdiqlandi. Tengdoshlar bilan muloqot qilish jarayonida bolalar o'z fikrini ifoda etish, boshqalarni tinglash va kelishuvga erishish ko'nikmalarini egallaydi. Bundan tashqari, Albert Banduraning ijtimoiy o'rganish nazariyasiga asoslanib, bolalar ko'proq kuzatish va taqlid orqali ijobiy yoki salbiy xulq-atvorni o'zlashtirishi aniqlangan. Bu esa kattalarning shaxsiy namunasi muhim ahamiyatga ega ekanini yana bir bor tasdiqlaydi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ijobiy munosabatlarni shakllantirishda o'yin faoliyati, guruhli mashg'ulotlar va kommunikativ treninglar samarali usullar hisoblanadi. Ayniqsa, hamkorlikka asoslangan faoliyatlar bolalarda empatiya, mas'uliyat va ijtimoiy moslashuvchanlikni rivojlantiradi. Umuman olganda, kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda ijobiy munosabatlarni shakllantirish tizimli va maqsadli yondashuvni talab qiladi hamda bunda oila, maktab va ijtimoiy muhitning uyg'unligi muhim ahamiyatga ega.

MUHOKAMA

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda ijobiy munosabat usullarini shakllantirish masalasi zamonaviy pedagogika va psixologiyada eng muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bu jarayon faqat ta'lim berish bilan cheklanmaydi, balki bolaning ijtimoiy muhitga moslashuvi, emotsional rivojlanishi va shaxslararo munosabatlarini ham o'z ichiga oladi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, bolalarning ijobiy munosabatlari eng avvalo oiladagi tarbiya va maktabdagi muhitga bog'liq. Agar bola mehr-oqibat, hurmat va qo'llab-quvvatlashni ko'p ko'rsa, u bu xulq-atvorni o'zlashtiradi va tengdoshlariga ham shunday munosabatda bo'ladi. Aksincha, befarqlik yoki salbiy muhit ijtimoiy moslashuvda qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Lev Vygotsky nazariyasiga tayangan holda aytilish mumkinki, bolaning rivojlanishi ijtimoiy

muloqot jarayonida shakllanadi. Bu fikr tadqiqot natijalari bilan ham mos keladi, chunki o'quvchilar guruhli faoliyatlarda ishtirok etganda ularning ijobiy munosabatlari sezilarli darajada oshadi. Shuningdek, Albert Banduraning ijtimoiy o'rganish nazariyasi ham tadqiqotda o'z tasdig'ini topdi. Bolalar o'qituvchi va kattalarning xulqini kuzatib, uni takrorlashga moyil bo'ladi. Shu sababli pedagogning o'zi ijobiy namuna bo'lishi zarur. Muhokama davomida yana bir muhim jihat empatiya rivoji alohida ahamiyatga ega ekani aniqlandi. Bolalar boshqalarning hissiyotlarini tushunishni o'rgangan sari ularning ijtimoiy munosabatlari yaxshilanadi. Bu jarayon mirror neurons faoliyati bilan ham bog'liq bo'lib, bolalarning hissiy javoblarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar va raqamli muhit bolalar o'rtasidagi jonli muloqotga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatayotgani ham muhokama qilindi. Haddan tashqari ekran vaqtining ko'payishi real ijtimoiy munosabatlarning kamayishiga olib kelishi mumkin.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ijobiy munosabatlarni shakllantirish murakkab, ko'p omilli jarayon bo'lib, uning samaradorligi oila, maktab va ijtimoiy muhitning uyg'unligiga bog'liqdir. Bu jarayonda pedagogik yondashuvlar, ijtimoiy tajriba va psixologik qo'llab-quvvatlash birgalikda muhim rol o'ynaydi, kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda ijobiy munosabatlarni shakllantirish — bu tizimli va uzluksiz jarayon bo'lib, unda psixologik qonuniyatlar, ijtimoiy muhit va biologik omillar o'zaro uyg'unlashgan holda namoyon bo'ladi. To'g'ri tashkil etilgan ta'lim-tarbiya jarayoni orqali bolalarda hurmat, hamkorlik va mehr-oqibat kabi muhim ijtimoiy sifatlarni muvaffaqiyatli rivojlantirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Lev Vygotsky. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
2. Jean Piaget. *The Psychology of the Child*. Basic Books.
3. Albert Bandura. *Social Learning Theory*. Prentice Hall.

4. Alexander Luria. Cognitive Development: Its Cultural and Social Foundations.
5. Noam Chomsky. Language and Mind. Harcourt Brace.
6. Berk, L. E. Child Development. Pearson Education.
7. Santrock, J. W. Educational Psychology. McGraw-Hill Education.
8. Maktab pedagogikasi va psixologiyasi bo'yicha o'quv-uslubiy qo'llanmalar (O'zbekiston Respublikasi OTM darsliklari).
9. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va boshlang'ich ta'lim metodikasi bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami.
10. Rivojlanish psixologiyasi va bolalar psixologiyasiga oid ilmiy tadqiqot materiallari.